

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІКИ
ВИЩОЇ ШКОЛИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Спеціальність 011. Освітні, педагогічні науки
Освітня магістерська програма «Менеджмент в системі дошкільної освіти»
(з методичними рекомендаціями)

Ужгород 2019

Психологія і педагогіка дошкільної освіти: Навчальна програма для магістрів факультету суспільних наук УжНУ (спеціальність 011. Освітні, педагогічні науки) .

Розробник: Козубовська І.В., д.п.н., професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи факультету суспільних наук УжНУ.

Рецензент: Товканець Г.В., доктор пед.наук, професор, завідувач кафедри дошкільної і початкової освіти Мукачівського державного університету

Затверджено на засіданні вченої ради факультету суспільних наук
(протокол № 10 від 24.06 2019 р.)

**ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Курс: Підготовка бакалаврів,	Напрямок, спеціальність, освітньо- кваліфікацій-ний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: (4)</p> <p>Модулів: 2 +(самостійна робота студента (СРС) та індивідуальна робота студента (ІРС)</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 120</p> <p>Тижневих годин: 2</p>	<p>Шифр та назва напрямку <i>01 "Освіта/Педагогіка"</i></p> <p>Шифр та назва спеціальності 0.11 Освітні, педагогічні науки</p> <p><i>"Психологія і педагогіка дошкільної освіти"</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>магістр</i></p>	<p>Нормативний</p> <p>Рік підготовки: 1</p> <p>Семестр: 1</p> <p>Лекції: 34</p> <p>Практичні: 14</p> <p>Самостійна робота: 72</p> <p>Вид контролю: екзамен</p>

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Одним з головних чинників фахового становлення майбутніх педагогічних працівників, в тому числі й в системі дошкільної освіти, є знання, отримані при вивченні дисципліни “ Психологія і педагогіка дошкільної освіти”, базової для цієї спеціальності.

Мета курсу — висвітлити найбільш загальні закономірності, механізми виникнення, функціонування і розвитку психіки в дитячому віці та їх використання в навчанні і вихованні дітей дошкільного віку. Завдання курсу— сформулювати у студентів наукові погляди щодо психічної діяльності, умов становлення і розвитку особистості, формування умінь і навичок правильно і науково обґрунтовано пояснювати психологічні факти, певні прояви поведінки особистості, зокрема дітей дошкільного віку.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “Психологія і педагогіка дошкільної освіти”

**МОДУЛЬ 1. ПСИХОЛОГІЯ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (20 год.
лек., 10 год. практи.) .**

ТЕМИ :

Предмет і завдання психології - 2 год.лек., 2 год.практи.

Особистість - 2 год.лек., 2 практи.

Діяльність 2 год.лек.

Спілкування 2 лек., 2 практи.

Індивідуально-психологічні властивості (темперамент, характер, здібності).
4 год.лек., 2 год.практи.

Психічні процеси (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення,
уява, увага, почуття та емоції, воля) 6 год. лек, 2 год.практи.

Психічні стани (афект, стрес, фрустрація, настрої, пристрасть) - 2 год.лек.

**МОДУЛЬ II. ПЕДАГОГІКА В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (14
год.лек, 4 год.практи.).**

ТЕМИ:

Предмет дошкільної педагогіки – 4 год.лек.

Навчання дітей дошкільного віку – 4 год.лек., 2 год.практи.

Виховання дітей дошкільного віку – 4 год.лек., 2 год.практи.

Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дітей – 2 год.лек.

ЗМІСТ МОДУЛІВ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»:

МОДУЛЬ І. Психологія в системі дошкільної освіти

Тема 1. Предмет і завдання психології.

Психологія як наука про виникнення, функціонування і розвиток психіки. Становлення предмета психології. Основні завдання психології на сучасному етапі. Мозок і психіка. Рефлекторний характер психіки. Будова нервової системи. Основні процеси і закони вищої нервової діяльності. Умовні й безумовні рефлекси. Динамічний стереотип. Перша та друга сигнальні системи. Методологічні принципи і методи вивчення психіки. Розвиток психіки і свідомості. Особливості й форми прояву психіки в поведінці: інстинкти, навички, інтелектуальна поведінка.

Література [6; 7; 9; 13; 14; 16; 17; 21; 25; 28].

Тема 2. Особистість

Поняття про особистість у психології. Співвідношення понять “людина”, “індивід”, “особистість”, “індивідуальність”. Структура особистості. Біологічне і соціальне в структурі особистості. Мотиваційна сфера особистості. Потреби як джерело активності особистості. Мотиви. Види мотивів. Потреби й схильності. Інтереси. Переконавання і світогляд. Установка особистості. Ціннісні орієнтації особистості як змістова характеристика мотиваційної сфери особистості. Спрямованість особистості. Форми прояву спрямованості. Самосвідомість особистості. Образ “Я” як установка особистості. Самооцінка та її роль у становленні самосвідомості особистості. Рівень домагань. Формування особистості. Рушійні сили розвитку особистості. Формування особистості як процес і результат її розвитку. Формування особистості дошкільника як цілеспрямоване виховання.

Література [3; 5; 12–14; 17; 19; 22; 30]

Тема 3. Діяльність

Поняття про діяльність. Діяльність та імпульсивна поведінка. Діяльність як зовнішня (фізична) і внутрішня (психічна) активність. Роль діяльності в становленні особистості. Структура діяльності людини: мета, мотиви, дії. Дія як процес, спрямований на досягнення поставленої мети. Види дій. Інтеріоризація й екстеріоризація дій. Опанування діяльністю. Навички і вміння. Етапи і чинники продуктивності формування навичок. Взаємодія навичок. Перенесення й інтерференція навичок. Уміння як використання знань і навичок для досягнення мети діяльності. Навички як дія, виконання якої стало потребою. Звички. Формування діяльності. Основні види діяльності (праця, навчання, гра) та їх психологічна характеристика.

Література [7; 9; 14; 17; 19; 21; 22; 26; 30; 31]

Тема 4. Спілкування

Поняття “спілкування”. Функції спілкування. Взаємозв’язок спілкування та діяльності. Структура спілкування. Спілкування як обмін інформацією. Вербальна і невербальна комунікації. Мовлення як процес спілкування людей за допомогою мови. Спілкування як міжособистісна взаємодія. Роль і рольові очікування у процесі спілкування. Спілкування як сприймання і розуміння людьми одне одного. Причинова інтерпретація поведінки іншої людини. Ефекти “ореола” і стереотипізації у сприйнятті іншої людини. Спілкування людей у групах. Групи та їх класифікація. Види груп. Колектив як вища форма розвитку групи. Міжособистісні стосунки у групах і методи їх виявлення в дошкільному віці.

Література [4; 5; 7; 11; 15; 17; 20; 22; 25; 26]

Тема 5. Індивідуально-психологічні властивості (темперамент, характер, здібності).

Поняття про темперамент. Теорії темпераменту: гуморальна, конституціональна, фізіологічна. Тип вищої нервової діяльності та темперамент. Типи темпераменту. Прояв темпераменту у трудовій і навчальній діяльності. Темперамент й індивідуальний стиль діяльності.

Література [2; 3; 7; 8; 10; 11; 17–21; 26; 31].

Поняття про характер. Темперамент і характер. Характер та індивідуальність людини. Структура характеру. Риси характеру і становлення особистості. Акцентуації характеру. Методи вивчення характеру. Виразні ознаки характеру. Вчинки і дії. Проблема взаємозв’язку характеру і зовнішнього вигляду людини. Формування характеру.

Література [2; 3; 7; 8; 10; 11; 17–21; 26; 31].

Поняття про здібності. Задатки і здібності. Здібності та діяльність. Види здібностей. Загальні й соціальні здібності. Рівні розвитку здібностей. Обдарованість. Талант. Геніальність. Умови розвитку здібностей: активність, навчання і виховання. Методи визначення здібностей. Формування здібностей. Роль інтересів і схильностей у формуванні здібностей. Спеціальні здібності і проблема їх розвитку.

Література [1; 7; 13; 17–19; 22; 24; 25; 28; 31]

ТЕМА 6. Психічні процеси (увага, відчуття, сприймання, пам’ять, мислення, мовлення, увага, почуття та емоції, воля).

Поняття про увагу. Фізіологічні основи уваги. Механізми мозкової діяльності, що забезпечують зосередження на об’єкті. Домінанта (А. Ухтомський). Орієнтовна діяльність і увага. Характеристики уваги: стійкість, переключення, розподіл, обсяг. Види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна. Взаємозв’язок якостей уваги і властивостей нервової системи. Умови привертання уваги. Підтримка уваги у процесі діяльності. Методи вивчення уваги.

Література [2; 7; 11; 17–19; 21; 24; 26].

Поняття “відчуття” і “сприймання”. Рефлекторна природа відчуттів. Рецептори й аналізатори. Класифікація відчуттів. Види відчуттів. Загальні властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація подразників. Поріг чутливості та його вимір. Удосконалення відчуттів. Компенсаційний ефект. Сприймання як перцептивна діяльність суб’єкта. Характеристики сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, осмисленість. Залежність сприймання від попереднього досвіду і характеру діяльності. Фігура і фон сприймання. Полімодальність сприймання. Сприймання простору і часу. Зорові ілюзії. Удосконалення сприймання. Спостереження як цілеспрямоване сприймання..

Література [2; 7; 17–19; 21; 24; 26].

Поняття про пам’ять. Фізіологічні основи пам’яті. Види пам’яті. Ге-нетична і прижиттєва пам’ять. Класифікація пам’яті: за модальністю (наочно-образна, рухова, емоційна, словесно-логічна), тривалістю зберігання (миттєва, короткочасна, проміжна, довгострокова), цілями діяльності (мимовільна, довільна). Процеси пам’яті. Запам’ятовування: мимовільне і довільне, механічне і логічне. Відтворення. Забування. Умови і прийоми підвищення ефективності пам’яті. Методи вивчення пам’яті.

Література [7; 10; 11; 13; 16; 17; 20; 21; 24; 26].

Поняття про мислення. Мислення і чуттєве пізнання. Операції мислення: порівняння, аналіз, синтез, абстракція, конкретизація, узагальнення. Форми мислення: поняття, судження, умовивід. Класифікація видів мислення: за формою (предметно-дійове, наочно-образне, словесно-логічне), характером розв’язаних задач (теоретичне, практичне), ступенем новизни й оригінальності (репродуктивне, творче), ступенем розгорнутості (дискурсивне, інтуїтивне). Індивідуальні особливості мислення: глибина, самостійність, широта, гнучкість, швидкість розумових операцій. Мислення і мовлення. Мислення як процес розв’язання завдань. Етапи розв’язання завдань і розумові дії. Засоби активізації розумової діяльності дошкільника.

Література [2; 7; 10; 11; 13; 17; 21; 24; 25].

Поняття про уяву. Випереджальне відображення у процесі уяви. Види уяви: мимовільна і довільна, репродуктивна і творча. Фантазія, марення, мрії. Фізіологічні основи уяви. Засоби і прийоми створення нових образів: типізація і гіперболізація, аглютинація, схематизація. Методи вивчення уяви. Уява і творча діяльність.

Література [2; 7; 11; 17; 20–22; 25].

Поняття про почуття. Функції почуттів. Фізіологічні основи почуттів. Форми переживання почуттів. Емоції. Класифікація емоцій. Емоційний тон відчуттів. Емоційні стани. Афекти. Настрій. Емоційний стрес, тривожність. Емоційні властивості особистості. Соціальна обумовленість людських почуттів. Почуття й особистість. Вищі почуття: моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні. Методи вивчення емоційної сфери людини. Можливості саморегуляції емоцій.

Література [7; 8; 10; 11; 17–21; 26].

Поняття про волю. Функції волі. Воля як саморегуляція діяльності. Прояви волі. Потяги і бажання. Прагнення особистості. Ризик і його види. Вольові якості. Простий і складний вольовий акт. Структура складного вольового акту. Ухвалення рішення і його реалізація. Локус контролю. Взаємозв'язок мотивів і волі. Можливості самовиховання волі.

Література [1; 5; 7; 11; 17; 19; 20; 22; 25; 26]

ТЕМА 7. Психічні стани (афект, стрес, фрустрація, настрій, пристрасть).

Загальне поняття про психічні стани. Характеристика психічних станів. Врахування психічних станів особистості в організації навчально-виховної роботи.

Література : [3; 8; 9; 10; 11; 12; 17; 20; 22; 26].

МОДУЛЬ II. Педагогіка дошкільної освіти.

ТЕМА 1. Предмет дошкільної педагогіки.

Дошкільна педагогіка як галузь педагогічних знань. Розвиток дошкільної педагогіки. Сучасна система дошкільної освіти. Підготовка педагогічних кадрів для системи дошкільної освіти. Педагогічні дослідження в галузі дошкільної педагогіки. Вікова періодизація дитинства. Вікові та індивідуальні особливості дітей.

Література: 33; 34; 38; 40; 43; 44; 45; 47

ТЕМА 2. Навчання дітей дошкільного віку.

Загальні основи дошкільної дидактики. Зміст і принципи навчання дітей дошкільного віку. Методи навчання. Форми організації навчання. Дидактичні ігри. Особливості освітнього простору навчання дітей дошкільного віку. Навчання обдарованих дітей.

Література : 33; 38; 41; 43; 46; 47; 48.

ТЕМА 3. Виховання дітей дошкільного віку.

Мета і завдання виховання дітей дошкільного віку. Методи і засоби виховання. Розумове виховання. Фізичне виховання. Моральне виховання. Трудове виховання. Естетичне виховання. Екологічне виховання. Релігійне виховання. Роль гри у вихованні. Класифікація дитячих ігор. Особливості гри як засобу всебічного розвитку дитини.

Література : 35; 36; 37; 38; 40; 43; 47; 48.

ТЕМА 4. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у вихованні дітей.

Педагогічний процес у дошкільному закладі. Закономірності і структура педагогічного процесу. Особливості сімейного виховання дошкільника. Форми роботи дошкільного закладу з батьками. Педагогічна культура батьків. Підготовка дітей до навчання в школі спільними зусиллями дошкільного закладу і батьків.

Література: 35; 36; 37; 38; 39; 43; 48.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Провести інтерв'ю на тему «Дошкільні заклади сьогодні». Для проведення інтерв'ю необхідно розробити питання (не менше 5 питань) і опитати кілька вихователів дошкільних закладів і батьків. Наприклад : 1. Коли, на вашу думку, слід починати навчання дітей в школі) (з 5, 6, 7 років) ? 2. Як ви оцінюєте стан роботи дошкільних закладів сьогодні? Які найважливіші проблеми дошкільних закладів?
2. Розробити анкету комбінованого типу для вихователів на довільну тему стосовно навчання і виховання дітей в дошкільному закладі.
3. Провести дослідження на тему « Темперамент дошкільника».
4. Провести дослідження на тему « Характер дошкільника».
5. Провести дослідження на тему « Здібності дошкільника»
(При проведенні дослідження використовувати вивчені методи дослідження : бесіди, спостереження (самоспостереження), аналіз результатів діяльності, біографічний метод, спеціальні діагностичні методики, тести, анкети).
6. Провести спостереження щодо особливостей формування взаємовідносин в групі дітей старшого дошкільного віку.
7. Підготувати творчу роботу на тему «Формування особистості дитини в умовах дошкільного дитячого закладу».
8. Обґрунтувати можливості вдосконалення системи дошкільних закладів в Україні і професійної підготовки фахівців..

Методи навчання: Лекція, бесіда, дискусія, проблемний виклад навчального матеріалу, евристичний метод, дослідницький метод, метод проектів, практичні методи (вправи), кейс-метод, тестування.

Методи та засоби діагностики успішності навчання:

Складові діагностики	Методи	Засоби
<i>Діагностика цільового компоненту педагогічного процесу</i>	<i>Спостереження, аналіз</i>	<i>Підручники, посібники</i>
<i>Діагностика індивідуальних особливостей студентів</i>	<i>Тестування, аналіз студентських робіт</i>	<i>Тести, творчі роботи студентів</i>
<i>Діагностика мотивів навчання</i>	<i>Анкетування, бесіда</i>	<i>Анкети</i>
<i>Діагностика міжособистісних взаємин</i>	<i>Метод соціометрії</i>	<i>Опитувальники</i>
<i>Діагностика якості освіти</i>	<i>Опитування, тестування</i>	<i>Комп'ютери, педагогічна практика</i>
<i>Діагностика інтелектуального розвитку студента</i>	<i>Бесіда, опитування, тестування, інтерв'ю</i>	<i>Тести, опитувальники, комп'ютери</i>

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Відповіді на практичних заняттях – максимум 2 бали, мінімум – 0.

Загалом: 4 теми x 2 = 8 балів;

Самостійна робота: написання творчої роботи – макс. 10 балів, мінім. – 3; написання доповіді – 5 балів; аналіз педагогічної ситуації – 5 балів.

Тести під час лекційних занять: 7 x 2 = 14;

Індивідуальні завдання (написання реферату) – 8 балів.

Підсумкова модульна робота (письмова) – 50 балів.

Якщо впродовж семестру не виконувалася вчасно поточна навчальна програма, не зарахована контрольна робота, а також за результатами двох модулів та інших навчальних форм кількість балів менша 50 % , тобто до 50 балів, – студент не допускається до заліку.

Відповідно до набраної кількості балів (обов'язково – виконання і зарахування контрольної роботи) успішність студентів оцінюється таким чином:

2-бальна оцінка (залік)	100-бальна оцінка	Оцінка за шкалою ECTS
Зараховано	85-100	A
Зараховано	75-84	B
	65-74	C
Зараховано	58-64	D
	50-57	E
не зараховано	30-49	FX
	1-29	F

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Загальна психологія як наука та її використання в роботі вчителя дошкільних закладів.
2. Становлення психології як науки.
3. Завдання психології як науки.
4. Галузі психологічної науки.
5. Основні напрями розвитку психології та їх характеристика.
6. Методологічні принципи загальної психології.
7. Принцип детермінізму у психології.
8. Принцип системності в загальній психології.
9. Принцип випереджального психічного відображення дійсності.
10. Принцип єдності свідомості й діяльності.

11. Загальна характеристика методів психології.
12. Загальні вимоги до організації та проведення психологічного дослідження.
13. Спостереження як метод психології. Можливості використання спостереження в роботі працівників дошкільних закладів.
14. Принципи наукового спостереження психічних явищ.
15. Побутове і наукове спостереження: порівняльний аналіз.
16. Експеримент і його використання в дошкільних закладах.
17. Інтерв'ю як метод вивчення психіки.
18. Вимоги до проведення інтерв'ю.
19. Анкетування і його використання в роботі з батьками.
20. Вимоги до проведення анкетування.
21. Тестування як метод вивчення психіки.
22. Вимоги до проведення тестування.
23. Вивчення продуктів діяльності як метод психології.
24. Контент-аналіз як метод психології.
25. Проективні методи дослідження психіки.
26. Опитування як метод психології.
27. Психіка як об'єкт загальної психології.
28. Розвиток психіки у філогенезі.
29. Функції психіки.
30. Рівень розвитку психіки і форми поведінки тварин.
31. Виникнення і розвиток свідомості.
32. Порівняльний аналіз психіки тварин і свідомості людини.
33. Структура свідомості.
34. Свідоме і несвідоме.
35. Самосвідомість особистості та її розвиток.
36. Механізми розвитку самосвідомості особистості.
37. Поняття про "Я-концепцію".
38. Самооцінка і рівень домагань як характеристики самосвідомості.
39. Методи дослідження самооцінки і рівня домагань.
40. Вплив "Я-концепції" на можливість самореалізації особистості.
41. "Я-образ" як установка особистості. Модальності "Я".
42. Співвідношення понять "індивід", "особистість", "індивідуальність".
43. Поняття про особистість у психології.
44. Структура особистості.
45. Біологічне і соціальне в структурі особистості.
46. Стадії становлення особистості.
47. Методи вивчення особистості.
48. Рушійні сили формування і розвитку особистості.
49. Становлення особистості в групі.
50. Діяльність як умова розвитку особистості.
51. Основні види діяльності та їх характеристика.
52. Структура діяльності.
53. Формування навичок і вмінь у діяльності.

54. Основні форми прояву психіки та їх взаємозв'язок.
55. Механізми розвитку вищих психічних функцій.
56. Загальна характеристика пізнавальних процесів.
57. Відчуття як пізнавальний процес. Види відчуттів.
58. Сприймання як пізнавальний процес.
59. Умови розвитку чуттєвих форм пізнання дійсності.
60. Пам'ять як психічний процес.
61. Засоби підвищення продуктивності пам'яті.
62. Мислення як пізнавальний процес.
63. Мислення як процес розв'язання завдань.
64. Операції мислення.
65. Види мислення.
66. Засоби активізації мислення.
67. Мислення і мовлення.
68. Уява як специфічний пізнавальний процес.
69. Уява і творчість.
70. Типи темпераменту та їх характеристики.
71. Темперамент і продуктивність діяльності людини.
72. Здібності та їх вплив на успішність діяльності.
73. Загальні та спеціальні здібності, їх характеристика.
74. Умови розвитку здібностей.
75. Пам'ять як психічний процес.
76. Засоби підвищення ефективності пам'яті.
77. Увага та її властивості.
78. Можливості управління увагою.
79. Почуття та емоції..
80. Воля як регуляція психічної активності людини.
81. Вольові якості та їх розвиток.
- Вольові якості та їх розвиток.
82. Загальна характеристика психічних станів.
83. Стрес і шляхи його подолання.
84. Характер: сутність і структура.
85. Дошкільна педагогіка як галузь педагогічних знань.
86. Становлення і розвиток науки про дошкільне виховання.
87. Сучасна система дошкільної освіти.
88. Особливості навчання дітей дошкільного віку.
89. Особливості виховання дітей дошкільного віку.
90. Взаємодія дошкільних закладів і сім'ї у вихованні дошкільника.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

При вивченні курсу, зокрема модулю «Психологія дошкільної освіти», студенти повинні засвоїти, що розвиток психології як науки відбувався поступово. Перші згадки про те, що людство цікавилось вивченням психічних явищ відносяться до IV ст. до нашої ери (праця «Трактат про душу» Арістотеля). В кінці XVI на початку XVII ст. закріплюється назва науки «психологія», яка в цей період розвивалася в рамках філософії, і тільки в кінці XVIII на початку XIX ст. психологія стала самостійною наукою. В XX – XXI ст. продовжується бурхливий розвиток психології, формуються нові галузі психології : педагогічна, вікова, соціальна, юридична, медична, спортивна, психологія праці, мистецтва, зоопсихологія та інші. Психологія дошкільної освіти є складовою вікової психології.

Варто звернути увагу на те, що існують два підходи до вивчення психічних явищ : *матеріалістичний* та *ідеалістичний* і керуватися положеннями матеріалістичного підходу.

Предметом вивчення науки психології є *психіка*. Згідно матеріалістичних позицій, психіка виникла в результаті розвитку матерії. Найвища форма розвитку психіки – свідомість, яка характерна тільки для людини. Психіку слід розглядати як результат роботи мозку, який полягає у відображенні об'єктивної реальності в мозку людини.

Психіка містить 3 компоненти: *психічні процеси, властивості, стани* і має рефлексорну природу. *Рефлекс* – відповідь-реакція організму на подразник (Декарт). Рефлекси поділяються на безумовні, умовні та інстинкти. Для психічної діяльності найбільш важливі умовні рефлекси.

В процесі засвоєння курсу важливо знати методологічні принципи і методи вивчення психіки. Основними *методологічними принципами* вивчення психіки є: принцип розвитку психіки; принцип розвитку психіки в діяльності; принцип цілісності психіки; принцип об'єктивності у вивченні психіки.

Методи психології : спостереження (цілісне і вибіркоче, короткочасне і довготривале, безпосереднє і опосередковане), експеримент (природний, лабораторний, психолого-педагогічний, клінічний, слідчий), бесіда, анкетування (закритого, відкритого, комбінованого типу), аналіз результатів діяльності, біографічний метод, тестування, моделювання.

Студенти повинні усвідомити значення психології в педагогічній діяльності, зокрема в дошкільній освіті. Саме знання особливостей перебігу психічних процесів дошкільника, його станів, властивостей, а також знання методів дослідження психіки допомагають вихователю правильно організувати навчально-виховний процес, грамотно побудувати взаємодію з дітьми.

При вивченні тем, які стосуються формування особистості в діяльності і спілкуванні, слід звернути увагу на поняття «людина», «індивід», «індивідуальність», «особистість». Поняття «людина» може вживатися у вузькому і широкому значенні. У вузькому значенні людина – це тільки певний

біологічний вид, у широкому значенні це поняття охоплює всі інші (індивід, індивідуальність, особистість). Особистість – це свідомий індивід, який живе в суспільстві, посідає певне місце в системі суспільних відносин, виконує певні соціальні функції.

Студенти повинні засвоїти, що людина народжується біологічною істотою, а соціальною стає в процесі свого розвитку, який зумовлений біологічними і соціальними факторами, а також активністю самої особистості. *Рушійними силами* розвитку особистості є намагання подолати протиріччя між потребами (матеріальними, духовними) і наявними на даний момент можливостями для їх задоволення.

Розвиток особистості відбувається в групі. *Група* – це об'єднання кількох індивідів на основі чогось спільного (мети, інтересів, діяльності). Групи поділяються на умовні і контактні (офіційні і неофіційні, малі і великі, референтні). Високоорганізовані групи, в яких індивіди об'єднані на основі спільної суспільно значимої мети (діяльності), між членами групи складаються довготривалі, дружні стосунки мають назву «*колектив*».

У вивченні взаємовідносин в групі (колективі) використовуються загальні методи психології (спостереження, анкетування, бесіда та ін.), а також соціометрична методика.

Особистість розвивається в *діяльності*, в процесі якої здобуває знання, у неї формуються певні вміння, навички, звички. *Вміння* – здатність виконати якусь роботу на основі наявних знань. *Навички* – частково або повністю автоматизовані вміння. *Звички* – навички, які стали потребою людини.

У формуванні особистості важливу роль відіграє *спілкування*: вербальне (за допомогою мови) і невербальне (міміка, жести, поза). Спілкування може поділятися на різні види: за критерієм просторового спілкування (безпосереднє, опосередковане); за критерієм мотивації (бажане і небажане); за критерієм орієнтації на співрозмовника (міжособистісне, масове); за критерієм часового обмеження (короткотривале, довготривале); за критерієм кількості учасників (монологічне, діалогічне); за критерієм результативності (конфліктне, маніпуляційне) та інші.

У структурі особистості вчені зазвичай виділяють такі компоненти: спрямованість, темперамент, характер, здібності.

Спрямованість охоплює потреби, інтереси, ідеали, бажання, світогляд, установки та інші елементи.

Темперамент є природженою властивістю особистості і визначає динаміку її поведінки. Розрізняють 4 типи темпераменту: сангвінік, холерик, флегматик, меланхолік.

На основі темпераменту формуються риси *характеру*, який визначається як сукупність властивостей особистості, що складають систему її ставлень до навколишньої дійсності (до самої себе, інших людей, різних видів діяльності, матеріальних і духовних цінностей). Якщо якась певна риса характеру надзвичайно розвинена, гіпертрофована, мова може йти про *акцентуації* характеру (демонстративний, астеничний, нестійкий, гіпертимний, сензитивний та інші типи акцентуації). Характер не є природженим.

До важливих психічних властивостей особистості належать *здібності*, які зумовлюють досягнення людиною значних успіхів у певних видах діяльності. Здібності поділяються на загальні і спеціальні, а також педагогічні.

В основі здібностей лежать *здатки* (складні природжені анатомо-психо-фізіологічні властивості, на основі яких формуються здібності). Найвищий рівень розвитку здібностей дає підстави для визначення поняття *талант*, а найвищий рівень розвитку таланту визначає *геніальність*.

При вивченні пізнавальної сфери особистості студенти повинні засвоїти інформацію про особливості перебігу психічних процесів (відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, мовлення, уява, воля, почуття та емоції, увага). Характерною особливістю всіх психічних процесів є відображення об'єктивної дійсності в мозку людини. Проте в кожному випадку це відображення відбувається специфічно.

Так, у процесі *відчуття* відбувається відображення тільки окремих властивостей предметів і явищ. *Види* почуттів : зовнішні (зорові, слухові, нюхові, дотикові та ін.): внутрішні (відчуття спраги, втоми); рухові (статичні, кінестатичні). *Властивості* відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, які залежать від особливостей подразника.

При *сприйманні* відбувається відображення в мозку людини сукупності властивостей предметів і явищ (цілісне відображення). Розрізняють *види* сприймання за формами існування матерії (сприймання руху, часу і простору) та за домінуючим аналізатором (зорові, слухові, дотикові). *Властивості* сприймання : осмисленість, предметність, цілісність, константність. Типи: аналітичний, синтетичний, мішаний.

Пам'ять представляє собою відображення даних минулого досвіду в мозку людини. *Процеси* пам'яті: запам'ятовування, збереження, відтворення, забування. *Види* пам'яті : за змістом (рухова, емоційна, образна, логічно-смілова); за вольовою регуляцією (мимовільна, довільна); за тривалістю збереження інформації (короткочасна, тривала, оперативна).

Мислення – опосередкований і узагальнений процес відображення предметів і явищ об'єктивної реальності в мозку людини. *Види* мислення: практично-дійове, наочно-образне, логічно-смілове (абстрактне). *Форми* мислення: судження, умовисновки, поняття. *Мислительні дії та операції*: аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, конкретизація. Індивідуальні особливості мислення: широта, глибина, критичність, гнучкість, самостійність, неординарність).

Уява – специфічний психічний процес, який полягає у створенні в мозку нових образів та ідей на основі наявних знань та попереднього досвіду. *Види* уяви: мимовільна, довільна, творча, відтворююча, технічна, художня, наукова. Особливий вид уяви – мрія. *Прийоми* створення образів уяви: аглютинація, гіперболізація, аналогія та ін.

Почуття та емоції – відображення в мозку людини її ставлення до предметів і явищ об'єктивної реальності. Емоції є формою прояву почуттів. *Види* почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні. *Емоційні стани*: афект, стрес, фрустрація, настрій, пристрасть.

Воля – полягає у здатності людини мобілізуватися для досягнення поставленої мети, долаючи при цьому можливі перешкоди. Вольові якості особистості: цілеспрямованість, витримка, терплячість, рішучість, сміливість, принциповість.

Увага – зосередженість свідомості людини на певних об'єктах внаслідок чого вони більш чітко відображаються в мозку, ніж інші. *Види уваги*: мимовільна, довільна, післядовільна. *Форми*: зовнішня, внутрішня. *Властивості*: стійкість, обсяг, коливання, переключення, розподіл, розсіяність.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ МОДУЛЮ «Психологія дошкільної освіти: *психологія, галузі психології, матеріалізм, ідеалізм, психіка, мозок, психічні процеси, стани, властивості, рефлексорна природа психіки, принципи психології, методи психології, діяльність, спілкування, уміння, навички, звички, особистість, індивід, індивідуальність, рушійні сили розвитку особистості, структура особистості, спрямованість, темперамент, характер, здібності, відчуття, сприймання, па'мять, мислення, мовлення, уява, почуття та емоції, воля, увага.*

При вивченні модулю «Педагогіка дошкільної освіти» слід засвоїти, що *дошкільна педагогіка* є галуззю педагогіки, зокрема, складовою частиною вікової педагогіки. Це наука про закономірності виховання і навчання дітей від народження до вступу до школи.

Як самостійна галузь науково-педагогічних знань дошкільна педагогіка виокремилась із загальної педагогіки у першій половині ХІХ століття.

Дошкільна освіта є первинною складовою частиною системи безперервної освіти в Україні – сукупності навчально-виховних закладів, призначених для цілеспрямованого навчання і виховання дітей.

Дошкільний навчальний заклад – заклад освіти дітей від двох місяців до шести(семи) років, який здійснює догляд, оздоровлення, навчання і виховання дітей. Типи дошкільних закладів: дитячі ясла, дитячі садки, дитячі ясла-садки, дошкільні навчальні заклади сімейного типу, дошкільні дитячі заклади (ясла-садки) комбінованого типу, дошкільні дитячі заклади (дитячі будинки) інтернатного типу, спеціальні та санаторні дошкільні навчальні заклади компенсую чого типу, центри розвитку дитини, будинки дитини (для дітей-сиріт віком до 3 років), дитячі будинки сімейного типу.

В дошкільних навчальних закладах здійснюється педагогічний процес навчання, виховання і розвитку.

Програми виховання і навчання в дошкільних закладах : «Малятко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське довілля», «розвиток», «Обдарована дитина», «Витоки», «Крок за кроком».

В дошкільних навчальних закладах здійснюється процес виховання дітей. *Виховання* – процес цілеспрямованого формування особистості. Забезпечується: фізичне, розумове, моральне, трудове, естетичне, екологічне.

Крім виховання в дошкільних навчальних закладах здійснюється навчання. *Навчання* – спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, формування умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності дитини.

Дошкільна дидактика – теорія навчання дітей дошкільного віку, яка визначає мету, розробляє зміст, методи і форми навчання.

Типи навчання: пряме, опосередковане, проблемне.

Метод навчання – система послідовних способів спільної діяльності педагога й дітей, спрямована на вирішення навчально-виховних завдань.

Методи навчання: наочні, словесні, практичні, пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, евристичні, проблемні, дослідницькі, метод розвитку творчих здібностей дітей.

Форми організації навчання – спільна навчальна діяльність педагога і дітей, що здійснюється в певному порядку і встановленому режимі. Форми: дидактична гра, екскурсія, заняття.

Навчання і виховання дошкільника забезпечується дошкільними навчальними закладами спільно з родиною.

Важливим завданням навчання і виховання є підготовка дитини до школи. *Готовність* дитини до школи передбачає наявність: мотиваційної, емоційно-вольової, розумової, психологічної.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ МОДУЛЮ «Педагогіка дошкільної освіти» : педагогіка, дошкільна освіта, дошкільні навчальні заклади, виховання, навчання, методи навчання, форми навчання, програми навчання і виховання, готовність до школи.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2001.
2. Анастаси А., Урбина С. Психологическое тестирование. — СПб.: Питер, 2001.
3. Асмолов А. Г. Психология личности. — М.: Изд-во МГУ, 1990.
4. Бодалев А. А. Психология общения. — М.; Воронеж, 1996.
5. Божович Л. И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности. — М.: Междунар. пед. академия, 1995.
6. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. — М.: Педагогика, 1989. — Т. 2, 3.
7. Гамезо М. В., Домашенко И. А. Атлас по психологии: Информ.- метод. пособие к курсу “Психология человека”. — М.: Пед. общество России, 2001.
8. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. — М.: ЧеРо, “Юрайт”, 2001.
9. Гриншпун И. Б. Введение в психологию. — М.: Ин-т практической психологии, 1996.
10. Загальна психологія / За ред. С.Д.Максименка. – К.: Форум, 2000.
11. Загальна психологія: Навч. вид. / О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. — К.: Академія., 1999.
12. Савчин М.В. загальна психологія. – К ;Академвидав», 2011.

13. Костюк Г. С. Избранные психологические труды. — М.: Педагогика, 1988.
14. Леонтьев А. А. Избранные психологические произведения: В 2 т. — М.: Педагогика, 1983. — Т. 1, 2.
15. Ломов Б. Ф. Системность в психологии: Избр. психологические труды. — М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996.
16. Лурия А. Р. Язык и сознание. — 2-е изд. — М.: Изд-во МГУ, 1998.
17. Максименко С. Д., Солов'єнко В. О. Загальна психологія. — К.: МАУП, 1999.
18. Мерлин В. С. Психология индивидуальности: Избр. психологические труды. — М.: Ин-т практической психологии; Воронеж: МОДЭК, 1996.
19. Немов Р. С. Психология: В 3 кн. — 2-е изд. — М.: Просвещение. — Владос, 1995. — Кн. 1.
20. Общая психология: Учебник / Под ред. С. Д. Максименко. — М.: Рефл.-бук; К.: Ваклер, 1999.
21. Общая психология / Сост. Е. И. Рогов. — М.: ВЛАДОС, 1995.
22. Основы психології / За заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. — 3-тє вид. — К.: Либідь, 1997.
23. Павлов И. П. Мозг и психика: Избр. психологические труды. — М.: Ин-т практической психологии; Воронеж, 1996.
24. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / Под ред. А. А. Крылова, С. А. Маничева. — СПб.: Питер, 2000.
25. Психология: Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Политиздат, 1990.
26. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — СПб.: Питер, 2000.
27. Столин В. В. Самосознание личности. — М.: Изд-во МГУ, 1983.
28. Теплов Б. М. Избранные труды: В 2 т. — М.: Педагогика, 1985.
29. Узнадзе Д. И. Теория установки. — М.: Воронеж, 1997.
30. Хеккаузен Х. Мотивация и деятельность: В 2 т. — М.: Педагогика, 1986. — Т. 1, 2.
31. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека. — 2-е изд. — М.: Логос, 1996.
32. Ярошевский М. Г. История психологии. — М.: Академия, 1996.
33. Степанов О.М., Фіцула М.М. Основы психології і педагогіки. — К.: Академвидав, 2006.
34. Фіцула М.М. Педагогіка. — К.: Академвидав, 2009. — 560 с.
35. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності. — К.: Академвидав, 2009. — 248 с.
36. Чернуха М.Н. Інтеграція виховних впливів суспільства в сучасному освітньому середовищі.. — Луганськ : Альма-матер, 2006. — 302 с.
37. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді : загальні тенденції й індивідуальний пошук. — К., 2006.
38. Мешко Г.М. Вступ до педагогічної професії. К.: Академвидав, 2012. — 200 с.

39. Коваленко Є.І., Кириленко С.В. Культура спілкування. – К.: ІЗМН, 1997. – 328 с.
40. Фіцула М.М. Вступ до педагогічної професії. – Тернопіль : Навчальна книга, 2003.
41. Барташнікова І.А. Розвиток наочно-образного та логічного мислення у дітей 5-7 років.- Тернопіль: «Богдан», 1998.
42. Власова О.І. Педагогічна психологія. – К.: Либідь, 2005.
43. Кулачківська С.Є. Я – дошкільник. – К.: Нора-Принт, 1996.
44. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. – К.: Академвидав, 2005.
45. Павелків Р.В. Дитяча психологія. – К.: Академвидав, 2010. – 432 с.
46. Карапузова Н.Д. Основи педагогічної ергономіки. – К.: Академвидав, 2012. – 192 с.
47. Янківська О.П. Дидактичні ігри в дитячому садку. К.: Знання, 1995.
48. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі. – К.: Форум, 2002.
2. Каліна Н.Ф. Психотерапія. – К.: Академвидав, 2010, 288 с.
3. Платонов Ю.П. Этническая психология. – СПб : Речь, 2001.
4. Еникеев М.И. Общая и социальная психология. – М.: НОРМА, 2002.
5. Ткалич М.Г. Гендерна психологія. К.: Академвидав, 2011.
6. Баклицький І.О. Психологія праці. – К.: Знання, 2008.
7. Соціально-правові основи діяльності психологічної служби в системі освіти / За ред. І.В.Козубовської, В.В.Сагарди. – Ужгород : УжНУ, 200.
8. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. – К.: Либідь, 2006.
9. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу. – К.: Центр учбової літератури, 2007.
10. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М.Степанов. – К.: Академвидав, 2006.

КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
до курсу «Психологія і педагогіка дошкільної освіти»
Спеціальність 011. Освітні, педагогічні науки
Освітня магістерська програма «Менеджмент в системі дошкільної освіти»

Авторитет (укр.) – вплив особистості, заснований на статусі, становищі, посаді, які вона обіймає, визнанні за нею права на прийняття відповідальних рішень.

Авторитарний стиль керівництва (укр.) – характеризується відсутністю демократичного прийняття рішень та процесів їх впровадження, рішення ухвалюються керівником з вимогою беззаперечного їх виконання.

Агресивна поведінка (укр.) – ворожі дії, метою яких є заподіяння образи, шкоди, страждань іншим.

Адаптація етнічна (укр.) – пристосування окремих індивідів або групи до умов етнічного середовища.

Адаптація професійна (укр.) – включення особистості у систему суспільної виробничої діяльності і пристосування до цієї діяльності.

Акселерація (укр.) – прискорений індивідуальний розвиток, за якого середньо фізичні та психофізіологічні показники дитини або підлітка випереджають оптимальні.

Активність соціальна (укр.) – свідомо, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активна життєва позиція).

Бесіда (укр.) – метод отримання інформації за допомогою спілкування з метою виявлення особливостей, які найбільш повно характеризують особистість. Бесіда також є методом навчання, що передбачає запитання-відповіді.

Білінгвальна освіта (укр.) – освіта, яка передбачає навчання представників етнічних меншин двома мовами (державною і рідною).

Валеологія (укр.) – наука про збереження і зміцнення здоров'я, про здоровий спосіб життя.

Вербальне спілкування (укр.) - процес передавання інформації за допомогою мови.

Відчуття (укр.) – психічний процес відображення окремих властивостей предметів і явищ в мозку людини.

Вікова педагогіка (укр.) – наука, що вивчає закономірності навчання і виховання дітей різних вікових груп.

Вікова періодизація (укр.) – поділ цілісного життєвого циклу людини на вікові періоди, певні відрізки часу (дошкільний вік, підлітковий вік і т.п.).

Вправи (укр.) – багаторазове повторення певних дій або видів діяльності з метою кращого їх засвоєння.

Виховання (укр.) – процес цілеспрямованого формування особистості.

Виховний ідеал (укр.) – взірць для наслідування, до якого прагне суспільство і кожна окрема особистість, будучи недосяжним, він протиставляється дійсності та втілює образ майбутнього. Охоплює комплекс ціннісних орієнтацій та характеристик особистості, до формування яких варто прагнути.

Виховний ідеал (національний) (укр.) - комплекс ціннісних орієнтацій та характеристик особистості, що має національні ознаки. На його формування впливають історичні обставини, народна мораль, культура, звичаї, традиції, менталітет конкретного народу.

Вміння (укр.) – використання знань для здійснення певних операцій; здатність на належному рівні виконувати певні дії.

Гармонія соціальна (укр.) – узгоджена, безконфліктна взаємодія всіх соціальних груп суспільства.

Гендер (укр.) – соціально-культурна ідентичність у межах усвідомлення статевої належності.

Група (укр.) – кількісне об'єднання індивідів на основі спільних інтересів, спільної мети діяльності.

Групова навчальна діяльність (укр.) – форма організації навчання в загальноосвітніх школах і вищих навчальних закладах.

Гуманізм (укр.) – визнання людини найвищою цінністю у світі, повага до гідності людини, визнання права на щастя, вільний прояв і розвиток здібностей.

Девіації (укр.) – відхилення від норм поведінки, прийнятих у даному суспільстві.

Делікатність (укр.) - чуйне ставлення до людей, небажання завдати образи.

Демократичний стиль керівництва (укр.) – передбачає постійну взаємодію, колегіальне прийняття рішень керівником і співробітниками.

Дефектологія (укр.) – наука, що досліджує різноманітні аспекти навчання і виховання дітей з проблемами фізичного і психічного розвитку.

Діяльність (укр.) – внутрішня і зовнішня активність людини, що регулюється усвідомленою метою і потребами.

Дидактика (укр.) – галузь педагогіки, яка розробляє теорію освіти, навчання і виховання в процесі навчання.

Дидактична гра (укр.) – отримання знань учнями в ігровій формі, що підвищує інтерес до навчання.

Дискримінація (укр.) – обмеження або позбавлення прав певної категорії громадян за расовими, національними, статевими, віковими ознаками, політичними або релігійними переконаннями.

Диференційоване навчання (укр.) – організація навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів.

Дошкільний навчальний заклад (укр.) – навчально-виховний заклад для дітей до шести років, який здійснює догляд, навчання і виховання дітей.

Дошкільна педагогіка (укр.) – наука про закономірності навчання і виховання дітей від народження до вступу в школу.

Духовність (укр.) - внутрішня енергетична сила особистості, стрижень

життя, ієрархія загальнолюдських, національних цінностей, одночасно процес та новоутворення.

Духовна культура (укр.) - інтегративна якість особистості, що відображає наявність розвитку в неї сукупності культур (інтелектуальної, моральної, естетичної, екологічної, економічної, політичної, правової, фізичної, культури міжетнічних відносин, культури почуттів, культури праці), високий рівень рефлексивної свідомості, гуманістичний світогляд, перетворюючу активність і соціокультурну поведінку.

Духовний розвиток (укр.) – процес зміни світоглядних позицій особистості, набуття ціннісних людських якостей, освоєння й привласнення духовних цінностей. Визначається особливостями просування особистості по ієрархії ціннісних смислів і опануванням духовної культури. Характеристиками духовності й духовного розвитку є духовні інтереси, духовні цінності, світогляд, творча діяльність.

Духовні цінності (національні) (укр.) – найвищі орієнтири, вироблені суспільством упродовж історичного розвитку, виступають соціально-нормативними регуляторами суспільного і громадського життя людей, відіграють роль особливих інтегруючих, соціалізуючих, комунікативних засад і, виступаючи у формі ціннісних настанов, соціально-політичних ідеалів, ідей, ідеологій утворюють духовно-ціннісне ядро національної самосвідомості.

Екологічне виховання (укр.) – організована педагогічна діяльність, спрямована на ознайомлення учнів з основами екології, розвиток екологічної культури.

Економічне виховання (укр.) – організована педагогічна діяльність, спрямована на ознайомлення учнів з основами економіки, формування економічної культури.

Емпатія (укр.) – здатність проникати у внутрішній світ людини, співпереживати.

Естетичне виховання (укр.) – формування у дітей естетичного ставлення до життя, розуміння прекрасного у мистецтві, природі, взаєминах людей.

Етика (укр.) – філософська наука, яка вивчає мораль; умовна система моральних норм.

Етикет (укр.) – сукупність умовних правил поведінки в суспільстві.

Етнізація (укр.) – процес засвоєння індивідом духовних цінностей того етносу, до якого він належить.

Етнічна ідентифікація (укр.) – ототожнення себе з групою людей, які належать до однієї національності.

Етнічна спільнота (укр.) – будь-яка спільнота, яка проживає на одній території, серед людей, які перебувають між собою в реальних соціально-економічних відносинах, розмовляють однією мовою.

Етнічні почуття (укр.) – емоційне ставлення до представників свого етносу та інших людей.

Етнічний характер (укр.) – цілісна структура, яка виражає специфіку властивостей психіки конкретного етносу.

Етнічна самосвідомість (укр.) – усвідомлення індивідом належності до певного етносу.

Етнічність (укр.) – сукупність характерних властивостей, які відрізняють одну етнічну групу від іншої.

Етнос (укр.) – спільнота людей, яка історично склалася на конкретній території, має спільні традиції, звичаї, мову.

Життєвий потенціал (укр.) – поєднання життєвого досвіду, здібностей, інтелекту, знань, умінь та навичок особистості.

Задатки (укр.) – вроджені анатомо-фізіологічні якості індивіда, які є основою для розвитку здібностей.

Загальна освіта (укр.) – сукупність знань основ наук про природу, суспільство, людину, а також відповідних умінь і навичок.

Засоби навчання (укр.) – допоміжні матеріальні засоби школи з їх специфічними дидактичними функціями.

Заохочення (укр.) – спонукання когось до виконання певних дій через власний приклад, похвалу, нагородження.

Звичаї (укр.) - стереотипи соціальної поведінки, які зберігаються незмінними впродовж тривалого періоду часу, передаються від покоління до покоління.

Звичка (укр.) – схильність людини до відносно усталених способів дій, навички, які стали потребою.

Здібності (укр.) – психічні властивості індивіда, які забезпечують успішне виконання певних видів діяльності.

Зміст освіти (укр.) – система наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток особистості, формування її світогляду, моралі і поведінки.

Ідеал (укр.) – уявлення про взірець людської поведінки і стосунки між людьми.

Ідентифікація (укр.) – перенос особистісних якостей іншої людини на себе, намагання актуалізувати в своїй особистості якості, якими володіє зразок.

Індивідуалізація (укр.) – процес становлення особистості шляхом відбору інформації з навколишнього середовища і продукування нових духовних цінностей, значимих для суспільства.

Індивідуальність (укр.) – неповторне поєднання фізіологічних, психологічних, соціальних, моральних і духовних особливостей людини, що зумовлюють її своєрідність і неповторність.

Інкультурація (укр.) – засвоєння індивідом властивих його культурі норм світосприйняття і поведінки, в результаті чого формується його когнітивна, емоційна і поведінкова схожість з представниками даної культури і відмінність від носіїв інших культур.

Інтелект (укр.) – динамічна структура пізнавальних властивостей людини, що формується в діяльності, пізнанні світу, спілкуванні.

Інструктаж (укр.) – ознайомлення зі способами виконання завдань.

Інтерес (укр.) – спрямованість людини на певний об'єкт чи діяльність з метою отримання інформації.

Каузальна атрибуція (укр.) – інтерпретація людиною причин і мотивів поведінки інших людей.

Класифікація (укр.) – загальнонауковий метод дослідження, який дає змогу на основі виокремлення головних і другорядних ознак визначити групи чи класи явищ.

Колектив (укр.) – високоорганізована група, в якій індивіди об'єднані на основі спільної, суспільно значимої діяльності, в процесі якої між ними виникають дружні, стійкі, довготривалі зв'язки.

Комунікативна компетентність (укр.) – достатнє володіння мовою на вербальному і невербальному рівнях, здатність спілкуватися з дотриманням певних морально-етичних норм.

Комунікація (укр.) – процес передавання інформації вербальними і невербальними засобами.

Конфесія (укр.) – особливості віросповідання в межах певних релігійних вчень (католицизм, православ'я та ін.), а також релігійна спільнота віруючих.

Конфліктна ситуація (укр.) – ситуація, яка виникає внаслідок зіткнення протилежних думок, поглядів, інтересів.

Конфліктна поведінка (укр.) – поведінка, що породжує конфлікти, взаємну агресію.

Конформізм (укр.) – пристосування, пасивне сприйняття чужих думок, позиції.

Криза вікова (укр.) – нормативний, нестабільний процес, який може виникати при переході від одного вікового періоду до іншого до іншого, пов'язаний з якісними перетвореннями у соціальних відносинах, діяльності, свідомості.

Крос-культурна комунікація (укр.) – вербальна і невербальна взаємодія представників різних моральних систем, світоглядів, релігій.

Культура (укр.) – рівень розвитку суспільства та творчих здібностей особистості, що втілюються у певні форми організації суспільного життя і діяльності людей, а також у створені ними матеріальні і духовні цінності.

Культура міжособистісних стосунків (укр.) – рівень взаємовідносин між людьми; прикладна етична дисципліна, яка вивчає взаємини між людьми, опосередковані моральною культурою суспільства (етносу).

Культура спілкування (укр.) - поєднання комунікативної установки, знань з етики, психології та вміння використовувати ці знання на практиці.

Культурна ідентичність (укр.) - усвідомлене прийняття індивідом відповідних культурних норм поведінки, ціннісних орієнтацій і мови, розуміння свого «Я» з позицій тих культурних характеристик, які прийняті в даному суспільстві, ототожнення себе з культурними зразками саме цього суспільства.

Ліберальний стиль керівництва (укр.) – характеризується низькою активністю керівника, нездатністю самостійно і своєчасно приймати рішення, бажанням уникнути особистої відповідальності.

Людство (укр.) – спільність людей всіх етносів, які проживають на Землі. Все народонаселення планети.

Манери (укр.) – ціннісні характеристики моральності особистості, а також уміння поводитися, взаємодіяти з людьми.

Менталітет (укр.) – відносно цілісна сукупність думок, вірувань, які створюють картину світу, характерну для конкретної спільноти.

Меншина етнічна (укр.) – група людей певної етнічної приналежності, яка є меншою за чисельністю серед інших членів соціуму. Етнічні меншини відрізняються національністю, мовою і релігією.

Методи виховання і навчання (укр.) – система послідовних способів взаємопов'язаної діяльності педагога й учнів, спрямована на досягнення навчально-виховних завдань.

Метод науково-педагогічного дослідження (укр.) – сукупність прийомів та операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ.

Методологія педагогіки (укр.) – вчення про принципи, форми, методи наукового пізнання навколишньої дійсності.

Міжкультурна комунікація (укр.) – сукупність різноманітних форм відносин і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур.

Міжкультурна компетентність (укр.) – складне інтегроване поняття, яке передбачає психологічну, теоретичну і практичну готовність індивідів до взаємодії в поліетнічному соціумі.

Міжкультурна комунікативна компетентність (укр.) - сукупність соціокультурних та лінгвістичних знань, комунікативних умінь та навичок, завдяки яким особистість може успішно спілкуватися й взаємодіяти з носіями інших культур на всіх рівнях міжкультурної комунікації.

Мислення (укр.) – процес опосередкованого і узагальненого відображення об'єктивної дійсності в мозку людини.

Модульно-рейтингове навчання (укр.) – послідовне засвоєння

Мотивація (укр.) – сукупність причин психологічного характеру, які зумовлюють поведінку людини, її активність.

Мораль (укр.) – система поглядів, норм, оцінок, які регулюють поведінку.

Моральна норма (укр.) – норма, якої потрібно дотримуватися за будь-яких обставин; важливий елемент моральних відносин і моральної культури суспільства.

Моральне виховання (укр.) – виховна діяльність школи, родини, громадських інститутів, метою якої є формування стійких моральних якостей особистості, навичок моральної поведінки.

Навички (укр.) – частково або повністю автоматизовані дії.

Навчальна програма (укр.) – документ, що відображає зміст і обсяг знань, рівень розвитку вмінь і навичок з кожного навчального предмета.

Навчальний план (укр.) – документ, що визначає структуру навчального року, перелік та розподіл предметів для вивчення, тижневу й річну кількість годин, відведених для вивчення кожного предмету.

Навчання (укр.) – цілеспрямована взаємодія вчителя й учнів, у процесі якої відбувається засвоєння знань, формування вмінь та навичок.

Народ (укр.) – сукупність класів і соціальних груп суспільства; населення держави.

Народна педагогіка (укр.) – галузь педагогічних знань і досвіду народу стосовно виховання і навчання молоді.

Націоналізм (укр.) – ідеологія, політика і суспільна практика, сутність якої полягає у визнанні національної винятковості, проявах зневаги до інших націй.

Національна ідеологія (укр.) – теоретичне оформлення системи поглядів на національні проблеми, інтереси, цінності.

Національна ідея (укр.) – особливості національної свідомості, що відображають загальні й специфічні культурно-національні риси (мову, культуру, народні традиції, ціннісні орієнтації тощо) та проявляються в усвідомленні місії всієї нації, її призначенні, розумінні національного ідеалу. Це – форма ментального осягання нацією своїх характерних особливостей: темпераменту, звичок, традицій, а також ставлення до інших народів та націй.

Національне виховання (укр.) – виховання на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях і звичаях.

Національна психологія (укр.) – сукупність почуттів, настроїв, потреб, які реалізуються переважно всередині етнічної спільноти.

Національна свідомість (укр.) – сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, які відображають особливості життєдіяльності націй і народностей. Включає в себе цінності як внутрішніх національних, так і міжнаціональних відносин.

Нація (укр.) – історичний тип етносу, який представляє соціально-економічну цілісність, проживає на одній території, має спільну мову.

Науковий світогляд (укр.) – цілісна система наукових, філософських, політичних, моральних, правових, естетичних понять, поглядів, переконань і почуттів, які визначають ставлення людини до навколишньої дійсності і самої себе.

Невербальне спілкування (укр.) – процес передавання інформації з використанням різних немовних знакових систем (міміки, жестів).

Нігілізм (укр.) – повне заперечення необхідності і важливості соціальних інститутів і всіх соціальних структур, норм, цінностей, принципів.

Обдарованість (укр.) – високий рівень розвитку загальних і спеціальних здібностей, що сприяє творчим досягненням.

Освіта (укр.) – процес і результат засвоєння учнями систематизованих знань, умінь і навичок, формування наукового світогляду, моральних переконань.

Особистість (укр.) – індивід, який живе в суспільстві і поєднує в собі риси загальнолюдського, суспільно-значущого та індивідуально-неповторного.

Пам'ять (укр.) – психічний процес в мозку людини даних її минулого досвіду.

Патерналізм (укр.) – система моральних норм, яка передбачає опікунокство, турботу і відповідні очікування людей.

Патріотизм (укр.) – любов до Батьківщини, відданість своєму народу.

Педагогіка (укр.) – сукупність теоретичних і прикладних наук, що вивчають процеси виховання, навчання і розвитку особистості.

Педагогічна діяльність (укр.) - цілеспрямований виховний та навчальний вплив педагога на учнів з метою вирішення освітніх завдань і розвитку особистості.

Педагогічна технологія (укр.) – сукупність психолого-педагогічних настанов, які визначають спеціальний підхід, поєднання форм, методів, засобів у навчально-виховному процесі.

Педагогічне спостереження (укр.) – спеціально організоване, цілеспрямоване, систематичне та планомірне сприйняття досліджуваного в природних умовах.

Педагогічний експеримент (укр.) – комплексний дослідницький метод, суть якого полягає в дослідженні педагогічних явищ у спеціально створених умовах.

Персоніфікація(укр.) – перенесення власного «Я», своїх особистісних якостей на іншу людину в процесі порівняння себе з нею.

Повага (укр.) – морально-етичний принцип, який вимагає ставлення до іншої людини, представників іншого етносу як до особистості, визнання їх права на власну гідність.

Поведінка (укр.) – сукупність вчинків людини чи групи людей.

Позакласна робота (укр.) – різноманітна освітня і виховна діяльність, спрямована на задоволення інтересів і запитів учнів, організована в позаурочний час.

Позашкільні навчально-виховні заклади (укр.) – заклади освіти, які дають молоді можливість здобути додаткові знання, уміння і навички за інтересами, сприяють організації змістовного дозвілля.

Покарання (укр.) – виховний метод, який полягає у несхваленні, осуді негативних дій і вчинків з метою їх припинення або недопущення в майбутньому.

Покоління (укр.) – сукупність людей, які народилися в один період і перебувають у приблизно однаковому віці.

Поліетнічний регіон (укр.) - регіон, в якому проживають представники різних національностей.

Полікультурна освіта (укр.) – важлива частина сучасної освіти, що сприяє засвоєнню особистістю знань про інші культури, з'ясуванню загального й особливого в традиціях, способі життя, культурних цінностях народів, вихованню молоді в дусі поваги до інших культурних систем.

Полікультурне середовище (укр.) – середовище, де проживають, працюють, навчаються і взаємодіють між собою представники багатьох національностей.

Полікультурне середовище навчального закладу (укр.) - зазвичай передбачає наявність трьох компонентів : просторово-семантичний (архітектура навчального закладу, дизайн інтер'єру, символи та інша інформація); змістово-методичний (концепція навчання і виховання студентів,

навчальні програми і плани); комунікативно-організаційний (національні особливості студентів і викладачів, їх цінності, установки, стиль спілкування тощо). Сприяє полікультурному вихованню молоді.

Правове виховання (укр.) – організована робота, спрямована на засвоєння особистістю правових знань, формування навичок правової поведінки.

Прийом виховання (укр.) – елемент методу виховання, необхідний для застосування в конкретній ситуації.

Принципи виховання (укр.) – керівні положення, що відображають загальні закономірності процесу виховання і визначають вимоги до змісту, організації та методів виховного процесу.

Проблемне навчання (укр.) – один із типів розвивального навчання, суть якого полягає у формулюванні проблемних завдань, проблемному викладі і поясненні навчального матеріалу.

Програмоване навчання (укр.) – навчання з використанням програми управління процесом засвоєння знань, умінь, навичок і відповідного контролю знань.

Професійна орієнтація (укр.) – система організації та проведення навчально-виховної роботи, спрямованої на засвоєння учнями необхідних знань про соціально-економічні й психофізіологічні умови правильного вибору професії.

Професійна освіта (укр.) – сукупність знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання роботи в певній галузі трудової діяльності.

Професійна придатність (укр.) – комплекс здібностей, фізичних, психічних і моральних якостей, які необхідні для успішної професійної діяльності.

Психіка (укр.) – результат роботи мозку, який полягає у відображенні об'єктивної реальності.

Психічні стани (укр.) – афект, стрес, фрустрація, пристрасть, настрій.

Психологічна культура (укр.) – сукупність уявлень про психіку та способи її регуляції, які є в індивіда або групи.

Психологічний дискомфорт (укр.) – відчуття людиною тривожності або самотності через неприйняття цінностей інших людей, неспроможності пристосування до нових умов.

Рефлекс (укр.) – відповідь-реакція організму на подразник.

Рід (укр.) – кровноспоріднена група людей, характеризується єдністю походження (по материнській або батьківській лінії).

Ритуал (укр.) – символічна форма поведінки, за якої спосіб дії є чітко впорядкованим.

Розвиток (укр.) – процес зміни психічних функцій і особистості загалом під впливом взаємодії з іншими людьми, пізнання світу, оволодіння різними видами діяльності.

Розумове виховання (укр.) – систематичний, цілеспрямований вплив на розумовий розвиток дитини з метою формування системи знань про навколишній світ, здатності до самостійного пізнання.

Система освіти (укр.) – сукупність навчально-виховних закладів, які систематично і послідовно виховують, навчають і готують до життя підрастаюче покоління відповідно до завдань суспільства.

Соціалізація (укр.) – становлення особистості в процесі засвоєння індивідом норм, правил, духовних цінностей даного суспільства.

Соціальна педагогіка (укр.) – галузь педагогіки, що вивчає закономірності та механізми становлення і розвитку особистості в процесі навчання і виховання в різних соціальних інститутах.

Соціальна установка (укр.) – стан психіки, який характеризується готовністю людини реагувати певним чином на конкретну ситуацію чи інших людей.

Соціальний контроль (укр.) – система способів впливу суспільства на особистість з метою регуляції її поведінки.

Соціум (укр.) – велика група людей, які проживають на спільній території зі спільною економікою, політикою, загальними правилами поведінки.

Спадковість (укр.) – відновлення в нащадків біологічної схожості з батьками.

Сприймання (укр.) – психічний процес відображення предметів і явищ дійсності в мозку людини в сукупності всіх їх властивостей.

Статеве виховання (укр.) – засвоєння знань про взаємини статей, формування культури статевої поведінки.

Стереотип (укр.) – схематизована модель, програма поведінки, дій; спрощений образ якогось явища.

Суспільство (укр.) – результат розпаду общинних утворень; складається з індивідів, регулюється традиціями, нормами, правилами.

Тактовність (укр.) - моральна якість особистості, яка виражає здатність поважати людей будь-якої національності, уважно ставитися до їх переживань, обирати оптимальний стиль спілкування.

Такт педагогічний (укр.) – почуття міри в застосуванні засобів впливу щодо вихованців.

Талант (укр.) – найвищий рівень розвитку спеціальних здібностей.

Творчість (укр.) – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення.

Темперамент (укр.) – індивідуально-психологічна характеристика людини, яка виявляється в силі, врівноваженості і швидкості перебігу психічних процесів.

Тести (укр.) – спеціально розроблені завдання з метою виявлення наявності або відсутності певних властивостей особистості, здатності її виконати певну діяльність.

Традиції (укр.) – форми соціально-культурної наступності, які орієнтують як на збереження надбань культури, так і на їх відтворення і розвиток.

Толерантність (укр.) - терпимість до чужих думок, вірувань, поведінки, повага і визнання легітимності законних інтересів іншого, що не розходяться з мораллю, готовність до діалогу і до розширення власного досвіду у взаємодії з іншими.

Толерантність вікова (укр.) – неупередженість до апріорних недоліків людини, пов'язаних з її віком. Зазвичай, це можуть бути неповнолітні або особи похилого віку.

Толерантність гендерна (укр.) – неупереджене ставлення до представників іншої статі, неприпустимість апріорного приписування людині певних вад і недоліків іншої статі, відсутність ідей про перевагу однієї статі над іншою.

Толерантність міжнаціональна (укр.) – терпиме ставлення до представників різних націй, етносів, здатність не переносити недоліки і негативні дії окремих представників національності на інших людей, ставитися до будь-якої людини з позиції презумпції національної невинності.

Толерантність релігійна (укр.) – терпиме ставлення до догматів різних конфесій, релігійності з боку віруючих і невіруючих, представників різних конфесійних груп.

Толерантність фізична (укр.) - терпиме ставлення до хворих, інвалідів, фізично і розумово неповноцінних, осіб із недоліками зовнішності тощо.

Увага (укр.) – зосередженість свідомості людини на певних об'єктах внаслідок чого вони відображаються в мозку більш чітко.

Уміння (укр.) – здатність виконувати певні діяльність на основі здобутих знань.

Уява (укр.) – психічний процес створення в мозку людини нових образів на основі знань та минулого досвіду.

Фізичне виховання (укр.) – система соціально-педагогічних заходів, спрямованих на оздоровлення, загартування організму, гармонійний розвиток особистості.

Фундаментальні дослідження в педагогіці (укр.) – дослідження, що мають на меті розкриття загальних особливостей педагогічних явищ, наукове обґрунтування педагогічної діяльності.

Характер (укр.) – комплекс сталих психічних властивостей людини, що виявляється в її поведінці, діяльності, у ставленні до суспільства, до інших людей, до самої себе.

Харизматичні риси (укр.) – неординарні чітко виражені індивідуально-психологічні властивості особистості, які викликають інтерес, захоплення, позитивне ставлення людей.

Ціннісні орієнтації (укр.) – узагальнена концепція природи, місця в ній людини, взаємовідносин людини з навколишнім світом.

Ціннісний ідеал особистості (укр.) – історично обумовлений зразок позитивних особистісних властивостей, манер, які впливають на поведінку індивіда.

Цінності (укр.) – орієнтири, норми, ідеали, концепції, які регулюють поведінку людини та характеризується змінністю (загальнолюдські, національні, громадянські, сімейні, особисті).

Шкільна дезадаптація (укр.) – труднощі в пристосуванні дитини до умов навчання в школі, прийнятті нового соціального статусу учня. В майбутньому може проявитися в порушеннях дисципліни, неуспішності.

Шовінізм (укр.) – форма прояву націоналізму, яка виражається в неповазі до представників інших національностей, розпалюванні національної ненависті і ворожнечі.

Шок (укр.) – сильний переляк, подив, відчуття ніби система організму людини тимчасово припиняє функціонування.

Я-концепція (укр.) – це система уявлень людини про себе, яка містить усвідомлення своїх властивостей, емоційно-ціннісних відносин, поведінкових дій.

Якість життя (укр.) – сприйняття індивідами їхнього становища у контексті культури і системи цінностей, в яких вони існують, відповідно до особистісних цілей, очікувань, стандартів та інтересів.

ЗМІСТ

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ».....	3
МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ	4
НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
ЗМІСТ МОДУЛІВ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»:	5
ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	9
ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	10
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	10
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ПСИХОЛОГІЯ І ПЕДАГОГІКА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»	13
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	17
КОРОТКИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	20